

הַפְּאָשִׁימוֹס

(למלאת עשר שנים לשלטונו)

מ א ת

מ. כַּרְמוֹן

ה ע ר ת ה מ ע ר כ ת : במאמר זה אנו פותחים שורה של מאמרים על תנועות לאומיות וחברותיות גדולות כהפאשיסמוס, הקומוניסמוס, הסוציאליסמוס הדתי, ועוד, לשם הסברה והקניית-דעת, בלא לזהות את עצמנו אף עם אחת מהן מלכתחילה.

א.

ביום 28 לאוקטובר, 1922, עברו החולצות השחורות דרך חוצות-רומי. עלו אל הקפיטוליון ותפסו את ההגה של שלטון-איטליה בידם. העליה נעשתה ברוב-פאר; תהלוכת-הצבא של הפאשיסטים לבשה צורה חגיגית נהדרת. "פלוגות-הלוחמים", שעמדו לשרותו של מוסוליני, נסעו מעיר לעיר ומכפר לכפר כשהן מזוינות, החריבו בתי-עם, לשכות ומועצות של פועלים, אסרו מלחמה עקשנית ועזה על אויביהם, ומערכות-הסתערותם נסתיימו בכיבוש של הנהגת המדינה. עד אז היתה הארץ כולה נתונה במצב של תוהו-ובוהו; האנארכיה נשתלטה בכל הפנות של החיים הלאומיים: שביתות נערכו יום-יום ללא כל סבה וצידוק. הממשלה כאילו ניטל ממנה הכח לשלוט. הפקרות שלטה בבל. אין דין ואין דין. הפועלים הביאו את איטליה לידי נקודה מתה — נקודה מסוכנת מאד: הקרקע הוכשר להתפרצות של מהפכה סוציאליסטית. ואף-על-פי-כן הוכתה תנועת-הפועלים במעין שיתוק, שעורר תמהון בעולם כולו. כחות-ריבולוציה הוצאו לריק; מעשי-תהפוכות בעלי-כוון חדש נעשו בתוך משק-המדינה; הממשלה היתה נטולה כל תוקף מדיני, וראשי-השתפנים, שחוללו יום-יום שביתות, מעשי-מרד, הכריזו על רצונם לכבוש את השלטון והטעימו בנאומיהם את רוחם המהפכנית. — ישבו למעשה בחיבוק-ידיים ואף לא ניסו להשתלט על עורקי-המדינה. קטני-אמונה היו העסקנים האלה ומקור-חולשתם נבע מחינוכם — חינוך של אוהבי-מליצות ושכורי-

נאומים על חברה מתוקנת ועל שלום עולמי. הם לא קורצו מאותו החומר, שממנו קורצו חברם לנין וחברם לשעבר מוסוליני, שידע, גם בזמן שהיה מנהיג צעיר במפלגת-הסוציאליסטים, לחולל מהפכה בחבל רומאניה שבאיטליה במשך שבוע ימים – "השבוע האדום" – וכמעט שעלה בידו להשיג את מבוקשו ולכבוש את השלטון. אמנם, במעשו זה ספן את עצמו ואת התנועה כולה. אבל ההעזה שבהתקוממות זו היה בה כדי לחשל את אופי חבריו ולהזרים דם חדש לתוך עורקיהם. כי בעורקיו שלו כבר זרם אז הדם של ה"דוצ'ה" בעתיד.

לאחר המלחמה עשו האגודות המקצועיות בפעם הראשונה בתולדות תנועת-הפועלים מעשה מהפכני כביר ואחזו בדרך-מלחמה כלכלית-חברתית מחודשת: הן הכריזו על שביתה מיוחדת במינה: שביתה, שנתבטאה בתפיסת בתי-החרושת ובהמשכת העבודה; הפועלים לא עזבו את מקום-מלאכתם. זו היתה מעין שביתה סבילה. בפעולה זו היה משום יצירת תקדים חברותי, שפירושו היה: המֶשֶׁק שייך לעובדים בו. מעשה זה נשא עליו אופי מהפכני-סוציאלי והיה בכחו לזעזע את יסודות-החברה. אולם מחולליה של שביתה זו לא השכילו להסיק את המסקנה ההגיונית מן המעשה העשוי וכל פעולה פלאית זו לא לבשה צורה של ממש. היא נשארה ללא בת-קול. הפועלים לא נָדְעו להפכה ליסוד ולהתחלה של תפיסה מהפכנית של כל עורקי-המדינה. נטולי-רוח החלטה ומלאי-היסוסים לא עצרו כח לכבוש את השלטון ולא היו מוכשרים לעשות מעשים נועזים. הם לקו באותה תכונה של ממעיטי-דמות-האידיאה, שבה לקו רבים מבין העסקנים שבקרבת התנועה הסוציאליסטית וגם בקרב תנועתנו הלאומית: הם הסתפקו בקטנות ולא נשאו את נפשם לגדולות.

ושביתה מקורית זו, שבתנאים אחרים היתה הרת-תוצאות מכריעות בחיי איטליה, נסתיימה בכשלון, שהביא לידי חיוזקה והתבססותה של התנועה הפאשיסטית. אילו היו מתיצבים בראשה של שביתה פאסיבית זו אנשים בעלי-מעוף ורצון למעשי גבורה כמוסוליני, לנין או טרוצקי, היתה איטליה מתפתחת בדרך אחרת מזו. שבה היא נמצאת עתה. שעל-כן בעיקר ניזון הפאשיזמוס בראשית-צעדיו מחולשתו המתמיהה של מעמד-הפועלים. וחולשתה זו של תנועת-העבודה היא היא שגרמה להסתערויותיהן של "פלוגות-הלוחמים" על הפועלים ועל מפעליהם. "החולצות השחורות" הטילו את אימתן על כל מחנה-העובדים. עוד כיום זכורני את תמהוני המרובה למקרא הידיעות, שהיו מתפרסמות אז בעתונות האיטלקית על ההסתערויות האלו. הפליאו תשישותם המופרזות, חוסר-רצונם ויכולתם לתקוף את האויב ולהגן על עצמם, כאילו ניטלו מהם כל אהבה-עצמית וכל חיות. התנועה כולה כאילו שותקה. התקפותיהם של הפאשיסטים הדהימו את צבור-הפועלים והבליטו את רפיונו המבהיל – רפיון-רוחו ורפיון-ידיו.

ולעומתו לבשה התנועה הפאשיסטית רוח עז וגבורה. רוח של צבא תוקפים ומתקיפים, שלא ישוב מפני כל התנגשות ומפני כל כחות מתנגדים. מעלליהם של הפאשיסטים היו מלווים במעשי-התפרצות פראיים, מעשי-הרס וחורבן. בתי-עם, לשכות ועיריות של פועלים חרבו על-ידי פלוגות-הלוחמים מתוך זעם של נוקמים אכזרים. אלו אסרו מלחמה ללא רחמים על העמדות של הפועלים. הן התגברו על כחות-האנארכיה בכחות-פראותם. אלמותם ומשמעתם והשליטו סדרים במדינה, שהרי אחר מלחמת-מפלגות ארוכה וקשה עלה סוף סוף בידיהם לשים קץ לתוהו ובוהו, שנשתלט בחברה בעטיה של תנועת-העבודה אובדת-העצות והכושלת.

שהרי זו האחרונה הכשירה את הקרקע למהפכה: היא חוללה בלב אזורי המדינה הלך-רוח של מורדים ואף גרמה למקרי-מרד; אלא שלא השכילה להביא את מעשי-הריבולוציה לידי הכרעה. הפועלים ידעו רק לזעזע את יסודותיה של החברה ועל-ידם אבד לה שווי המשקל הדרוש להנהלתה של מדינה מסודרת. אז באו מוסוליני ותנועתו וקצרו מה שזרעו הפועלים. מנהיגי הסוציאליזם, מחוסרי-כשרון-פעולה ונטולי-כח-החלטה, הקימו בחולשתם ובהיסוסיהם תנועת-עם מתנגדת להם, שמצאה לה מנהיג מחונן ובעל רצון כביר וגם ידעה את אשר לפניו: הפאשיזמוס נולד על ברכי הסוציאליזמוס, שפשט את הרגל באיטליה וניזון הרבה מרוחו.

ב.

מוסוליני כבש את השלטון בלא שום התנגדות. למעשה לא היתה קיימת אז ממשלה. מי זוכר עתה את שמו של פֶּאֶקֶטֶא, שכהן בימים ההם כראש המיניסטרים באיטליה? – העליה לקאפיטוליון היה בה יותר משום תהלוכת-הפגנה משהיתה הסתערות-מהפכנים לשם תפיסת-השלטון. המפלגה הבליטה בדרכה המיוחדת-דרך, שלא פסקה מלאחזו בה גם לאחר שרסן-המדינה היה כולו בידיה: דרך של פרסום, הכרזות, תהלוכות הצבא והחולצות השחורות, של תפארת ושל פומביות יתרה, – את רצונה ויכלתה לנהל את ענייני-איטליה.

קשה לכבוש את השלטון; אולם קשה שבעתים לשמור עליו ולהחזיק מעמד בתוכו במשך שנים רבות. בתחילתה היתה תנועת-הפאשיסטים ערב-רב של כחות מתפרצים ומתקיפים, אספסוף ללא-פרצוף. קודם העליה לקאפיטוליון היו סערת-רוח ותערובת-המונים אלו בכחינת הכרח לפאשיזמוס, ששאף לדכא את רוחו של המתנגד ולרמוס את שרץ-האנארכיה. מעשי-האלמות המזעזעים שאבו את תקפם מתורתו של סוֹרֶל, שסבור היה, שאין תנועת-עם או-קיבוץ עשויה להצליח אם אין היא מתלווה באמונה שמביאתה לידי שימוש בכח, וגדול היה הצורך להדהים את האויב ולשקתו. העומדים בראש-הממשלה שמחו בלבם לקראת הסתערותם של

הפאשיסטיים. הם ראו את מעשי-ידיהם טיבעיים ביים: המהפכה ארבה להם מכל עבר; ומוטב היה, שבמקום הארס הקומוניסטי המחלחל באומה – יבוא וישתלט הפאשיסמוס.

במדינה, שלקברניטיה אבד ההגה, סל היה לכבוש את השלטון. ברם להחזיק מעמד במשך עשר שנים, להכות שורש בקרקע-הלאום, לחזק את עמדת-העם בעולם, להגביר את כוחו, לעורר כבוד ויראת-כבוד בלב-האומות וליצור חברה בעלת אופי חדש, שערך אנושי לה, ערך חברותי לה, – חזיון נהדר זה, ודאי שיש בו כדי לעורר הערצה, אף אם אין נמנים על אוהדי האידיאה הפאשיסטית.

במשך עשר שנות-קיומו הלך הפאשיסמוס והכה שרשים עמוקים יותר ויותר באיטליה, הלך והתפתח, וניסה ליצור חוקה חברותית מקורית, הנהלה מדינית חדשה, ולקבוע מוסדות-הנהגה ושפוט מיוחדים בעניני-הכלכלה, נעשה מאמץ כביר ליצירת שיטה כלכלית-חברותית בשאלת העבודה, התוצרת והיחסים בין בעלי-התוצרת מכל הסוגים, וכן גם בשאלת ההנהגה האיִקונומית הראשית, שהרבה יש ללמוד מהם. עתה קיימים באיטליה מוסדות-בוררות של חובה; אין שביתות, ועם זה יש הגנה על הפועלים ויש דואגים לחייו, לשכרו ולתנאי-עבודתו. נוצר צ'ארט'ר של העבודה, שעל-פיו "העבודה בכל צורותיה – עבודת הרוח, התכניקה ועבודת-הידים, – היא חובה חברותית", וכל "הרכב-התוצרת מהווה יחידה מבחינה לאומית". קיימות אגודות מקצועיות של נותני-עבודה ומקבלי-עבודה. קיומן של האגודות הללו היא חובה. האגודות האלו מהוות את הקואופיראציות הארציות, שהן שולחות צירים לבית-המורשים הקואופיראטיבי, כי באות-כחו של העם מורכבת היא רק משליחיהם של אותם המעמדות, שמסייעים להתפתחותה של התוצרת הלאומית, אזרחי-המדינה הם: הפועל, בעל-התעשייה והעובד הרוחני. האזרח, כפי שמושג זה מוכן ומקובל במדינה דימוקראטית, – כלומר, שהאדם, באשר הוא אדם, הוא אזרח והרשות בידו לחוות דעה ולהצביע בכל עניני-המדינה, – אינו עוד מושג מופשט בלבד. המושג הפאשיסטי של האזרח דומה בהרבה למושג, שנתקבל ברוסיה הסובייטית, אלא ששם הוגבל ונצטמצם: ברוסיה רק הפועל הוא אזרח, בשעה שבאיטליה אזרח הוא כל אדם, שמשותף בצורה זו או אחרת בתגבורת התוצרת הלאומית – כגון בעלי-התעשייה ואף בעל-ההון, שמפרה את הכלכלה המדינית, והזכות ניתנת לו להשתתף בבחירות לבית-המורשים.

השביחה כהשבתה אסורות ונחשבות לעוון חברותי. הקורפוראציות העליונות מחויבות לקדם את פני-הרעה ולמנוע בעד התפרצותן של שביתה או השבתה. הוטל עליהן התפקיד להשלים בין היריבים בשעת סכסוכי-העבודה. במקרה של אי-הצלחה מובאים כל החכוכים וההתנגשויות בפניו בת-שפוט לעבודה, שמוציאים פסק-דין לחובה או לזכות. תקפם של בת-המשפט הללו גדול מאד ופעולתם

למניעת סכסוכים רבת-חוצאות ורבת ערך היא. בעל-התעשייה כהפועל חייבים להכנע לפסקי-הדין המוצאים פעם בפעם. נתעבדה חוקת-עבודה – חוקה. שהולכת ומשתכללת מתוך נסיון-החיים.

בית-המשפט לעבודה אינו תלוי בשום מוסד אחר. הוא נייטרלי ועומד ברשות-עצמו. תכליתו הראשונה היא – לשמור שמירה מעולה על ענייני-המדינה ולפסוק הלכה למעשה בכל סכסוכי-העבודה. כבר יש עובדות ומשפטים, שמראים על חשיבתו של מוסד משפטי זה. בשנה החולפת התנהלו שני משפטים בין נותני-עבודה. אדירי הון, ובין פועליהם בשטח העבודה הימית ובשטח החקלאות. באו בהתנגשות כחות-עבודה ענקיים, מאות אלפי עובדים – שכרם היה תלוי בהחלטת בית-הדין. הפועלים זכו במשפטם מתוך הנחה, שיש לשמור על רמת-חיי של העובד ושיאין נותן-עבודה יכול להתגדר בעובדה, שבית-חרשתו נתון במצב של גרעון, כדי להוריד את שכר-העבודה למטה מן הדרישות המינימאליות של החיים, שכן חובתו לנהל את עסקו באופן, שכל מי שמסייע לו בתוצרתו, לא יהא נפגע... הרעיון מובן יפה: אין ערך בחברה אלא לאדם, שמשתתף בתוצרת-המדינה, ועל-כן יש לשמור על כל אורח מפני כל נסיון לדלדל אותו, שכן כח עבודתו ויצירתו דרוש לאומה, ולפיכך יש לרסן את בעלי-הכסף והתעשייה, שלבם לניצול.

זהו הזידוש, שנתחדש בבית-מדרשו של מוסוליני. לא לחינם עבר דרך האסכולה השתפנית, כל שיטתו הכלכלית-המדינית חדורה ברוחה. תפיסתו היא לאומית, אבל דרכי-מדיניותו רוויות הן מחשבות סינדיקאליות. האגודה המקצועית במובנה המורחב, שהוא כולל בקרבם גם את בעל-התעשייה המגביר את התוצרת, מחדש את התכניקה ומגדיל את כח-המכירה, משמשת גרעין יסודי לכנינו החברותי. גם בעיני רבו ומרו סורגל נחשבה היא לתא העיקרי שבמפעל המהפכני. הפאשיסמוס ניצל את תורת הסינדיקאליסמוס ותנועתו לתכליתו בכשרון ובהצלחה מרובה, אבל בנקודה זו – אליה וקוץ בה. הסינדיקאט הוא יסוד-היסודות של הבנין כולו, אבל ניטלה החירות מן הפועלים להסתדר כרצונם. דבר זה טבוע בנשמתו של הפאשיסט: הפרט וחירותו אינם באים בחשבון, בשעה שהוא יוצר את חברתו.

ג.

במשך עשר שנות-קיומו הראה הפאשיסמוס את כח חיותו וחיוניותו הבלתי-מצויים. הוא התגבר על מכשולים מרובים וקשים. הסירם מעל דרכו המלאה חתחתים והתקדם הן בהלך-מחשבתו והן במעשיו. הוא כח תוסס, יוצר ושוואף לגדולות. הוא נושא את עיניו למפעלים בעלי-ערך אנושי ורואה את עצמו כגורם תרבותי עולמי, אם גם מיוחד לארצו. מתחילה לבש רוח גבורה ומלחמה.

עכשיו הריהו יודע לכבוש את היצר וכח לו להתרכז בפעולה כבירה של בנין ויצירה. אין הוא חש עוד בצורך לתקוע בשופר. משטרו איתן. דיה השואה קְלֶשֶׁהי בינו לבין תנועות ממין זה במדינות אחרות כדי להוכח באמתותה של הנחה זו. עמדה לו. לפאשיסמוס, זכותו של מיסדו. מחוללה של תנועה זו, אישיות גאונית, שהצלחה לא העבירתו על דעתו. שיחותיו של מוסוליני עם אמיל לודוויג, שנתפרסמו בספר מיוחד, מראות את "הדוֹצָה" באור נאה מאד. למרות מה שהוא למעשה דְבָרָה של איטליה, הריהו רואה את הדברים שמסביבו בלא כחל וסרק; עמדתו המיוחדת לא הכתה אותו בסגורים; עוד הוא חולם על משטר בעל צורה נאורה, על תרבות מקורית; הוא -- מנהיג-פילוסוף, שנולד באחת מארצות הים התיכון.

ומכאן – האופי המקורי, שמסמן את כל מעשיו של דיקטאטור זה. חיו כפרט ומפעלו המדיני-החברותי מעלים על הדעת את זכר הקיסרים, שלבם היה מלא חרדה לתרבות-ארצם. יש כאן מסורת-מסורת של רומי ויוון הקלאסיות. ועל-כן אין לתמוה על שעלה בידו לשנות במדת-מה את תכונות-עמו או, אם נדבר ביתר דיוק – הוא השכיל לו:עולות על פני שטח-החיים את תכונות-עמו הטובות: את השאיפה לעבודה, לחסכון, לכבוד, ליופי ולגדולות. הוא כאילו העשיר את אומתו במעלות-רוח חדשות והאציל עליה רוח של רצינות ושלות-נפש. סדר, דיוק ונקיון היו לראש מאווייהם של מנהיגי איטליה הנוכחית. הרכבות אינן מאחרות להגיע לתחנות בשעה הקבועה. בעובדה קטנה זו יש משום סמל לשינוי הכביר, שנתחולל במדינה זו. במוסדות-הצבור יש משמעת ובכל מקום מורגשת יד משגחת ומדרכת. הקבצנות, הרדיפה אחר ההענקה, אחר תיירים עשירים חולפת ועוברת לאט-לאט. הוכנס בלב רגש של כבוד עצמי וצורך בעבודה. בנקום הנגינה, הסירינאדות, בא הרצון לבנות ולהאָחוּם מפעלים. עוד צלילי-המאנדולינה נשמעים בחוצות העיר, אבל אין היא מהווה עוד את האטמוספירה היחידה שבה.

מאליו מובן, שמשטר, שהוא נושא את נפשו לגדולות, חש בצורך להציב מצבות, לגלם בבנינים, בארמונות, באנדרתאות ובאמפיתיאטראות את רוח-הגדלות המפעמת בקרבו, כמו שמקנת בלב נושאו ההכרה, שמן הראוי לסדר ארכיונים כדי לגנוז בהם את היצירה הנוצרת בכח-הרצון והחיים. זהו רגש מובן מאד בתקופה של יצירות בעלות חשיבות היסטורית.

רוח זו מתגלמת גם ברצון וביכולת לחדור לתוך נבכי-העבר ולדלות ממעמקיהם אוצרות יקרי-ערך לחיי-הלאום, ששקעו בתהום הנשיה. כי כל כמיה להתחדשות ולתחיה, כל שאיפה לנצרות מן ההכרח שתבאנה לידי חישוף ערכים וקנינים מימי-קדם, כל מהפכה חיונית, כל שיבת-עם לחיים חדשים שואבות את לְשָׁדָן מן הקרקע של הלאום, שהכה בו שרשים עמוקים לפניו ועדיין הוא ניוון

ממנו גם כיום. שהרי הכוסף להכיר את הארץ ואת העבר שלה מעיד על חיותו של הישוב. על צורך נפשי למתוח את חוטי-החיותנו על פני גשרי-הדורות עד תחילת קיומנו. ברומי הפאשיסטית מקנן רגש זה של כמיהה להיות יורשת הוד-העבר במעמקי-לבם של כל אזרחיה. ולפיכך נעשתה בירת-איטליה כיום שדה-חפירה אחד על תגליותיה. על קשתותיה ועמודיה. שמתנוססים לתפארת בכל פנות-העיר.

ד.

עם הקם לתחיה או המשנה את אורח-חיינו ומנסה ליצור גדולות. מן ההכרח שלבו יהא נתון להחייאת ארצו. להפרחתה ולשגשוגה. השלטון הפאשיסטי התמכר בכל כח-יצירתו לתעודה זו. הוא מכשיר קרקע לעבוד. מפתח את החקלאות ומיבש ביצות. במאמץ ובנטייה טבעית אלה צפון-סוד-חיוניותו של המשטר. כי בראש כל המעשים עומד מפעל-הבנין — בנין-המולדת. הדור כולו כאילו חש את עצמו אחראי כלפי ההסטוריה. וכל היצירות כאילו נוצרות על פי צו-המצפון של האומה. חזיון מרהיב-עין זה מיוחד לארצות של מהפכה לאומית או חברתית. שיש בה מן התחיה: בזה שוות רומי וירושלים. מכאן תסיטם של בני התחיה הלאומית או החברתית. רעננותם. כוח-העפלתם ואמונתם העוקרת הרים. הם אחוזים התלהבות ופתוס של יצירה.

הכשרת-האדמה לזריעה ולנטיעה. יבוש-הביצות. שהופך שטחים ענקיים לקרקע פורה — על אלה גאותם של בני-איטליה בימינו. בעבודה ממלכתית מסוג זה ובשאיפה המתמדת להגדילה ולהאדירה מוקשים דפקה החי וערנותה של אומה. ארבעה מיליארדים של לירות איטלקיות הושקעו בעבודת-ההכשרה במשך עשר שנות-קיומו של המשטר הנוכחי. בשעה שבמשך חמישים ושנים השנים שקדמו לו (1870–1922). הוצאו לתכלית זו אך מיליארד ועשרים ושבע מאות מיליון לירה. והוא הדין ביצור. שוב: כבארצנו וכבתנועתנו. הצמאון לקרקע וחשיבותו הלאומית-ההיסטורית לעתידה של האומה מורגשים גם שם בצער מיוחד במינו.

טיפוסית היא הטרימינולוגיה המשותפת לאיטליה הפאשיסטית ולתנועתנו. האיטלקים מכנים את עבודתם באותו הכינוי. שאנו משתמשים בו: גאולת-הארץ. גאולת-הקרקע. אין המושג שם רחב כמושגנו. שהרי לא הוטל עליהם ליצור מחדש מקום-מולדת. אולם לנו מובן יפה מאמצם הבלתי-פוסק והנאמן לחזק את ההכרה ולהעמיק את רגש-הצורך באדמה ובעבודה חקלאית וגם לעורר את רגש הגדלות הלאומית בלב-העם. "אומה מוצקת היא רק זו. שרגליה תקועות באדמה". מכריו מוסוליני. דומה. כאילו שאל משפט זה מא. מ. אוסישקין. שהוא מלא חרדה מזעזעת את הנפש כל-כך להגדלתו של רכוש-אדמתנו ושהוא היחידי מבין עסקנינו. שצמאונו של העם לקרקע מוציא מפיו הברות נוקבות עד תהום-הנשמה. שהרי אחרת צפויה הסכנה. שישתלט בלב רגש של תלישות אף בתוך אומה.

שלא הגלתה מעולם מעל אדמתה. העוני של איטליה יצר את המונחים הללו. אולם כמה עמוקה וטראגית יותר היא צרת־היהודים מחוסרי־האדמה ! –

ה.

גם איטליה לקתה ככל ארצות המערב במכת חוסר־העבודה. מבחינה פינאנסית מרובים וקשים הם לבטיהם של אנשי־מדינתה. אולם חוסר־העבודה הביא את מוסוליני לידי פעולה כבירה ולידי יצירת עבודות צבוריות ענקיות. צרת־מדינה זו נתנה דחיפה עצומה למפעל־בנין ממלכתי : נסללו דרכים, הוקמו בנינים, נוצרו כמה וכמה יצירות בעלות ערך צבורי. איטליה יפתה עוד יותר ורכושה האמנותי והארכיטקטוני נתעשר בכמה וכמה אוצרות. הדימוראליזציה, מתן־הצדקה לבטלים מן העבודה, לא חדרו כִּבְבְּרִיטַאנִיָּה לתוך מחנה־הפועלים ולא עשה שם שְׁמוֹת. כי החלוקה בצורה מודרנית אינה קיימת שם. אין כופרים בזכותו של כל אזרח לעבוד, אבל אין מודים בשיטה של תמיכה לבלתי־עובדים. החובה מוטלת על השלטון להוציא מעז מתוק. מיטב שהמשבר ימצא את תיקונו במדת־מה בעבודה וביצירת מפעלים מְשִׁיגְרוֹם להכנסתם של רוח־בטלה. בטלנות וקלקול לתוך ההמונים העובדים כבאנגליה. אין ללכת לא בעקבותיהן של ארצות־הברית, שממשלתן רואה את עצמה כמוסד פטור מכל התחייבות ודאגה ממלכתית לחוסרי־עבודה, ולא בעקבותיה של בריטאניה. שהנהיגה את שיטת־התמיכה במדינה והביאה לידי מבוכה מוסרית בקרב העם העובד. הדרך היא להמציא לאזרח מחוסר־העבודה אפשרות לעמול ולהרויח את לחמו, וביחד עם זה להמנע משיטת־התמיכה המנוונת – דרך, שתועלתה למדינה אינה מוטלת בספק.

ו.

איטליה מתפתחת התפתחות מהירה. היא נעשית מדינה תעשיתית, ומבחינה תְּכְנִית היא צועדת בצעדי־ענק. המשבר בעולם גורם לסבוכים ולמעצורים לא־מועטים. אף־על־פי־כן מתקדם הבנין : הארץ גְּדֵלָה, התנועה ברחובות־הערים כבירה. עוד מוסיפים לפרוט על המאנדולינה ועוד אפשר להקשיב גם כיום, כמו ששמע משוררנו לפני שלטון־מוסוליני – לצליליה הרכים והעִנְבִּים. אולם לתוך חיי־האומה הוכנס רגש של אחריות, של כובד־ראש ושל העפלה. ההוד של רומי העתיקה חופף על מעשיה של איטליה החדשה. הרומאנטיקה – החבה לאַקְסוֹטִיּוֹת ולתיירים עשירים – טעמו הולך ופג. עתה מעביר הדמיון לעיניהם של הנוער ושל העם כולו את תפארתה של קיסרות־רומי. עתה מרימים על גֵּס בעיקר את הבנאים, בעלי־התְּכִינָה, מחוללי־תנועות ויוצרי־מפעלים. מארקוֹנִי – המלומד והממציא הגאוני – משמש סמל לִמְרָצָה של האומה והמשורר־הלוחם ד'אנונציו, – בעל הדמיון הלוהט, הניב העז והמגוון והמליצה המפוארת – משמש סמל לרוחה של איטליה המזהרת, הגאה והשואפת לגדולות.

ואכן, ערים ושכונות חדשות צצות ככמהין וכפטריות עלייד הערים העתיקות אלו – פרצופן הקודם משתמר שמירה מעולה, עם רחובותיהן ובניניהן. הרצון לגדולות והשאיפה לחדושי-בניה אינו משכיח מן הלב את הצורך באוצרות-העבר. התנועה בערים העתיקות קשה ומְכַבֶּדֶת היא מאד. אבל אין מתעלמים מן המסורת ומימים עברו. מבינים, שלאורם מתחממת הנשמה ומתעוררת למעשי יצירה והעפלה. כיום עוד מתערבים חיי-העבר בחיי-ההווה, מתמזגים ולפרקים מתפתחים אלה בצד אלה בלא שאלו נוגעים בשלמותם של הללו. אבטומובילים עוברים ברחובות צרים מול בניי-פאר של העבר. מבקרי-פּיֶרְנָצִי עדיין מתפעלים מיפיה ומאוצרות-אמנותה.

איטליה אינה לובשת צורה מודרנית של מדינה תעשיתית ובעלת-תכניקה מפותחת. בלבד; עוד לא סר מעליה תנה, אף-על-פי שההמון – רוח של רצינות נכנסה ללבו והעמיקה את חושו ליופי, לתפארת, למשחק ולעבודה... ואפשר, גם לחירות. שהרי אילו היה נהנה גם מחירות, היה העם האיטלקי המאושר שבְעַמִּי-העולם. וידוע: אין אושר בעולמנו זה...

ז.

יש מזכירים בנשימה אחת את מוסוליני ואת היטלר. את תנועת-הפאשיסטים ואת-תנועת-הנאצים, ואולם אין בצירוף שני שמות אלה כדי להעיד על רצון להערכה אוֹבֵיקְטִיבִית יתרה, ובוודאי אין בה משום נטיה ישרה להבין לרוחם של המאורעות. שנתארעו באיטליה, להתחקות בנאמנות על שרשיהם העמוקים ולעמוד על כיוונם. יש הבדל כביר בין תנועת ההתחדשות הלאומית והחברתית ברומי לבין תנועת התוהו-וּבוהו שבגרמניה כהבדל שבין מוסוליני להיטלר, כהבדל שבין מעשה-יצירה למעשה-חיקוי מגוחך, שבין מפעל תרבותי-אנושי לתעותי עם סובל, שמתוך רוב סבלו נתבלבלה דעתו והוא עוסק בקריאות דימאוגיות ובתעמולת-זדון של אנטישמיים.

כי ביחסה ליהודים תבֶחֶן במדת-מה כל מפלגה לאומית או סוציאלית בעולם. הבחנה זו אין בה משום הגזמה. שאלת-היהודים משמשת בכל מקום אבן-נגף. שאליה מתנפצת כל תנועה צבורית. שנשענת על יסודות של שנאה ושל הרס. יתכן, שמיעוט האוכלוסים העבריים שבאיטליה הוא במידת-מה מזלו של המשטר הפאשיסטי. שכן הפאשיסמוס נמצא זוכה מעובדה זו ומקוריותו לא נפגמה: שנאת-היהודים לא סימחה את עיניהם של מנהיגי-התנועה ולא גרמה להתנוונותם.

וקיצור-הדברים: לא לחינם חדורה איטליה של ימינו פתוס ליצירה נשגבת. הפאשיסמוס צמח על קרקע מתאים לצרכיו ולגידולו. אפשר להסכים או להתנגד לו, אך יש להכירו, להבינו ולהעריכו.